

Голові спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02
в Інституті вищої освіти Національної академії
педагогічних наук України,
доктору педагогічних наук, професору,
член-кореспонденту НАПН України
С.А. Калашніковій

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора, проректора з науково-методичної
роботи комунального закладу «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

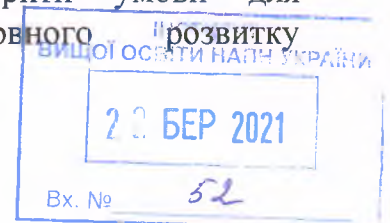
Варецької Олени Володимирівни

на дисертаційне дослідження Кочерги Євгенії Володимирівни
«Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії
в закладах післядипломної освіти»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми. Компетентна особистість є найбільшою цінністю для будь-якої держави, майбутнє якої залежить від компетентності її економістів, політиків, діячів науки й техніки, а тим більше від вчителів. Саме тому пріоритетними позиціями державних документів є увага до формування й розвитку ключових компетентностей як учнів, так і педагогів, їхньої соціалізації і здоров'я емоційного, соціального й фізичного. Потреба формування здорового способу життя спричинена фактичним незадовільним станом здоров'я дітей і підлітків України, тому включення здоров'язбережувальної компетентності як однієї із ключових до професійного стандарту вчителя загальної середньої освіти підтверджує актуальність дослідження.

Варто зазначити, що переосмислення глобалізаційних процесів позначається на всіх рівнях освіти. Не виключенням стала й післядипломна, яка передбачає приведення якості освіти у відповідність до потреб соціокультурного розвитку. Підсилення динамічності цих процесів обумовлює наявність мобільного носія педагогічної професії, який готовий генерувати та впроваджувати нові цінності освіти, зокрема й цінність здоров'я, швидко відреагувати на соціокультурні запити. З цього погляду, саме заклади післядипломної освіти здатні створити умови для цілеспрямованого, систематичного й безперервного розвитку професіоналізму сучасних учителів.

За малодослідженості у вітчизняній педагогічній науці питання розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії, дисертаційна праця спрямована на вирішення реального питання сучасної післядипломної освіти.

Дисертація виконана в межах тематики наукової роботи кафедри природничо-математичної освіти Дніпровської академії неперервної освіти «Розвиток професійної компетентності вчителів природничо-математичних дисциплін на основі сучасних освітніх технологій» (державний реєстраційний номер 0120U102121).

Тому заявлене дослідження Є. В. Кочерги «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії в закладах післядипломної освіти» є не тільки актуальним, але й актуально перспективним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і в цілому не викликає сумніву.

Текст дисертації свідчить про те, що авторка добре розуміється на теорії, методології, методах вивчення питання, яке досліджує. Наукові положення, висунуті в даній роботі, базуються на аналізі як традиційних, так і новітніх наукових підходів до аналізу стану розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя хімії в закладах післядипломної освіти.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, загальними висновками, списком використаних джерел, десятьма додатками. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки. Додатки ґрунтовно доповнюють теоретичний, практичний матеріал основної частини праці.

Дисертантка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, методи дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження відповідають його меті та завданням. Об'єктом дослідження Євгенія Володимирівна визначила підвищення кваліфікації вчителів хімії в закладах післядипломної освіти, а його предметом – педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії в закладах післядипломної освіти. Мета цього дослідження полягає в теоретично обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії в закладах післядипломної освіти.

Дослідницею визначено 4 основні завдання, що реалізовувались на різних етапах наукового пошуку. Для їх здійснення використовувався комплекс взаємопов'язаних дослідницьких методів, котрі досить докладно

схарактеризовано у дисертації та авторефераті.

Суттєвою є фактологічна насиченість змісту дисертації, яка побудована на основі 431 наукового джерела, з яких 55 іноземною мовою.

На основі цілісного наукового аналізу представлено сучасний стан дослідженості питання розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів в післядипломній освіті; уточнено сутність і зміст базових понять «компетентність», «здоров'я», «здоров'язбережувальна компетентність» (підрозділ 1.2), викладено особливості підвищення кваліфікації вчителів хімії у системі післядипломної освіти (підрозділ 1.3). Заслужує схвалення те, що дисертантка не відокремлює фізичне здоров'я від соціально-емоційного (с. 39), духовного (с.46), психічного, адже працюючі вчителі з огляду на їхній суттєвий педагогічний стаж (56,8% - від 16 до 30 років, а 18,4% - більше 30 років, с. 202) можуть знаходитися у різних стадіях педагогічного вигорання, що, безумовно, відбивається на їхньому фізичному здоров'ї.

Зазначену ситуацію «старіння» педагогічних кадрів, їхнього професійного вигорання, а також повільного омолодження педагогічного складу з огляду на небажання суттєвої частини випускників ЗВО працювати за фахом, а також психічний та духовний складники здоров'я дисертантка врахувала на формувальному етапі. Це найшло відображення в темах занять курсів підвищення кваліфікації вчителів хімії, як-от «Використання основ нейропедагогіки в освітньому процесі», «Формування конфліктологічної компетентності особистості», «Внутрішні та зовнішні ресурси для діяльності вчителя», «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності особистості засобами STEAM-освіти» (с. 134).

У дисертації отримано вагомі наукові результати. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром новизни, слід відзначити, що вона є цілковито очевидною. *Наукова новизна* полягає у тому, що Євгенією Володимирівною *вперше*: визначено та обґрунтовано педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії в закладах післядипломної освіти з урахуванням сучасних тенденцій в освіті (розвиток стійкої мотивації до здоров'язбережувальної індивідуальної та професійної діяльності; посилення здоров'язбережувального змісту курсів підвищення кваліфікації вчителів хімії в закладах післядипломної освіти; використання інтерактивних методів навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів хімії в заклад післядипломної освіти); виокремлено компоненти здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії (когнітивний, діяльнісний, ціннісно-мотиваційний, особистісний, с. 96-112) та схарактеризовано критерії їх розвитку (рівень знань про здоров'язбереження вчителя хімії; рівень умінь щодо здоров'язбережувальної діяльності вчителя хімії; мотивація та ціннісне ставлення до здоров'я; рівень прояву особистих якостей, що обумовлюють здоров'язбережувальну діяльність, с. 164-170).

Здійснена спроба неупередженого осмислення тих процесів, завдяки яким здобувачка відкриває нові горизонти наукових обґрунтувань необхідності розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя хімії

і, які значно розширюють та поглиблюють розуміння природи здоров'язбереження та фізичної активності людини, відкриваючи тим самим нові підходи до діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Заслуговує на увагу загальна методика педагогічного дослідження, розкрита авторкою у другому розділі дисертаційного дослідження «Науково-методичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії» та його етапи (с. 91-96). До незаперечних досягнень слід віднести органічну єдність викладу основного матеріалу у повній відповідності з авторською концептуальною позицією. У такий спосіб здобувачка й забезпечує належну наукову аргументацію сукупності тих шляхів, за яких підвищується ефективність досліджуваного процесу – педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії в закладах післядипломної освіти (с. 113-164). Останні визначено на основі аналізу наукових джерел та методу експертного оцінювання; узгодженість думок експертів перевірено за допомогою коефіцієнту конкордації Кендала.

До незаперечних досягнень даного дослідження слід віднести органічну єдність викладу основного матеріалу у відповідності з авторською позицією. У такий спосіб здобувачка й забезпечує належну наукову аргументацію сукупності тих шляхів, за яких підвищується ефективність досліджуваного процесу.

Інноваційний підхід до розуміння дослідницею об'єктивної необхідності такого наукового пошуку в дисертації набирає сили в її намаганні спрямувати освітнє середовище на розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителя хімії в інститутах післядипломної педагогічної освіти, забезпечення педагогічних умов. На нашу думку, означені умови можливо створювати, модифікувати, коригувати й доповнювати відповідно до законодавчих та організаційних змін в освітньому процесі як в інститутах (академіях) післядипломної освіти, так і в педагогічних закладах вищої освіти

Ми дійшли висновку, що Є.В. Кочерга на достатньому рівні володіє методами наукового педагогічного дослідження. У 29-ти таблицях та 22 рисунках представлено основні дослідницькі результати.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, забезпечуються теоретико-методологічною обґрунтованістю його вихідних положень; використанням значної бази наукових джерел (431 найменування), у тому числі 55 джерел іноземною мовою; застосуванням комплексу методів, що відповідають об'єкту, предмету, меті й завданням дослідження; тривалістю дослідно-експериментальної роботи (2014-2020 рр.); перевіркою результатів дослідження за допомогою методів математичної статистики; підтвердженням ефективності та дієвості визначених педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії в закладах післядипломної освіти; отриманими позитивними результатами

впровадження. Що ж стосується загальних висновків до дисертації, то вони в цілому відображають одержані дослідницькі результати на теоретичному й практичному рівнях. Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Не викликає сумніву практичне значення одержаних результатів дослідження, адже основні наукові результати дисертаційного дослідження стали підґрунтям для оновлення змісту та методики викладання на курсах підвищення кваліфікації вчителів хімії, зокрема запровадження здоров'язбережувальної тематики лекцій, тренінгів та практичних занять, як от «Реалізація наскрізних змістових ліній у шкільному курсі хімії»; «Використання основ нейропедагогіки в освітньому процесі»; «Використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі з хімії»; «Електронні освітні ресурси в хімічній освіті»; «Формування конфліктологічної компетентності особистості»; «Внутрішні та зовнішні ресурси для діяльності вчителя»; «Проектна діяльність в освітньому процесі з хімії»; «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності особистості засобами STEAM-освіти»; «Розв'язування хімічних задач»; «Нормативно-правове забезпечення викладання курсу хімії»; «Охорона праці та безпека життєдіяльності», а також навчально-методичних матеріалів, розроблених авторкою для забезпечення освітнього процесу на курсах підвищення кваліфікації вчителів хімії. Принагідно наголосити на конспектах лекцій, практичних занять та тренінгів, презентаціях та дидактичних матеріалів для вчителів, а також навчально-методичному посібнику «Здоров'я і безпека як наскрізна лінія: впровадження в освітній процес» (у співавторстві).

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес п'яти закладів післядипломної педагогічної освіти та одного педагогічного закладу вищої освіти. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення нормативних документів, навчальних програм, упровадженні алгоритмів моніторингового дослідження зазначеного феномену.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації. Результати аналізу тексту рукопису та автореферату дисертації дають підстави стверджувати, що у авторефераті представлено всі основні положення, висновки та результати дисертації. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України та «Порядку присудження наукових ступенів», зокрема основні положення, висновки та результати дослідження знайшли достатнє відображення у 21 праці (18 одноосібних), з них: 5 статей у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук, 3 – у закордонних наукових періодичних виданнях, 11 публікацій у збірниках наукових праць за матеріалами науково-практичних конференцій, 1 стаття, яка додатково відображає результати дисертації, 1 – навчально-методичний посібник.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним

дослідженням, виконаним на високому науковому рівні. Авторка продемонструвала високий рівень підготовки, володіння методикою організації та проведення педагогічного дослідження, творчий підхід до обраної проблематики, що дозволило обґрунтувати і вирішити основні дослідницькі завдання.

Дисертація Є.В. Кочерги відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти НАПН України, а її зміст – паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Позитивно оцінюючи дисертацію Кочерги Євгенії Володимирівни, вважаємо за потрібне зазначити дискусійні положення та окремі зауваження щодо змісту дисертаційної роботи:

1. Робота значно виграла б за умови представлення аналізу зарубіжного досвіду підвищення кваліфікації вчителів хімії та здійснення порівняльного аналізу розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя хімії у системі післядипломної педагогічної освіти України та країн Європейського Союзу.

2. На жаль, характеризуючи погляди на сутність понять «компетенція», «компетентність», авторка обійшла увагою дослідження академіка В.І. Лугового щодо чотирьох підходів до тлумачення змісту поняття «компетентність». Залишилася незрозумілою й власна думка дисертантки.

3. Авторкою наведено перелік дисертаційних робіт за досліджуваною проблемою (таблиці 1.1, с. 34; 1.2., с.35 та 1.3., с.69), визначення поняття «педагогічні умови» (с.116), проте недостатньо здійснено їх критичний аналіз.

4. У текстовій частині роботи інколи домінують такі конструкти, як «проведено», «використано», «застосовано», «створено», не даючи при цьому ґрунтовного якісного аналізу результатів розвитку досліджуваного феномену. Недостатньо уваги приділено особистісним ставленням та почуттям вчителів хімії до процесу розвитку власної здоров'язбережувальної компетентності.

5. Дисертація дещо переобтяжена діаграмами (с.36, 37, 70), які дублюють подані вище по тексту результати, і які можна було б розмістити у додатках. Наявні також рисунки 1.1. (с.28) та 2.4. (с.136), які містять загально відому інформацію.

6. Авторка вживає застарілу термінологію як-от «навчально-виховний процес» (с.43), «освітньо-виховний процес», «навчальні заклади» (с.40).

7. Робота збагатилася б практичним матеріалом, якби у додатках було подано приклади занять, які проводилися дисертанткою на курсах підвищення кваліфікації вчителів хімії в закладі післядипломної освіти.

Однак, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження Кочерги Євгенії Володимирівни, що має вагому новизну, теоретичну та практичну значущість.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника». Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що дисертаційна робота Кочерги Євгенії Володимирівни є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що має безперечну наукову новизну, вагому теоретичну і практичну значущість. Дисертанткою здійснено комплексне вирішення важливого наукового завдання – розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів хімії в закладах післядипломної освіти.

Дисертаційна робота «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів хімії в закладах післядипломної освіти» заслуговує позитивної оцінки, відповідає паспорту спеціальності 13.00.04, вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567) щодо кандидатських дисертацій, а її авторка Кочерга Євгенія Володимирівна – заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-методичної роботи
Комунального закладу «Запорізький обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

О. В. Варецька
О. В. Варецька